

חנייה ראשונה בסוכות

שמעון קליין

תקציר:

התורה קושרת את הישיבה בסוכה אל הסוכות בהם הושיב ה' את בני ישראל בהוציאו אותם ממצרים: "למען ידעו דרתיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים". עיון בפסוקי התורה מראה שאין ולו פסוק אחד המתאר ישיבה בסוכות במהלך נדודי המדבר. מנגד - ישנם פסוקים רבים המתארים את העם כמי שיושב באוהלים. התשובה העולה מן הפסוקים היא שהכוונה היא למקום החנייה הראשון, מיד לאחר היציאה ממצרים. נבקש להבין במה חשיבותו של אירוע זה? מדוע הישיבה בו היא משמעותית דיה כדי לייסד בעבורה מועד ורגל.

מתי והיכן ישבו ישראל בסוכות?

"בסוכת תשבּוּ שבעת ימים כל האֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֹכֹת: לְמַעַן יֵדְעוּ דְרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֹכֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם" (ויקרא כ"ג, מ"ב-מ"ג).

בפסוקים אלו מצווים ישראל על הישיבה בסוכה. ייעודה של הישיבה: 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים'. באילו סוכות מדובר? מהו המועד או ההקשר בו ישבו ישראל בסוכות? יש המצביעים על סוכות שבהן ישבו ישראל בשנות הנדודים במדבר¹. בהיבט של פשוטו של מקרא יש עדיין לשאול, מהו ההיגיון בעובדה שאין ולו פסוק אחד המתאר ישיבה בסוכות במהלך נדודי המדבר, ומנגד - ישנם פסוקים רבים המתארים את העם כמי שיושב באוהלים, החל מן השנה הראשונה ועד ערב הכניסה לארץ².

¹ ראה לדוגמה בדברי הרשב"ם: "למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". אבן עזרא: "כי בסוכות - שהיו עושים אחר שעברו ים סוף סוכות ואף כי במדבר סיני שעמדו שם קרוב משנה וכן מנהג כל המחנות. והנה גם זה המועד זכר ליציאת מצרים".

² לדוגמה בסיפור המן: "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' לְקַטּוֹ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ עֵמֶר לְגִלְגֶּלֶת מִסֶּפֶר נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאִשׁוֹ בְּאֶהְלוֹ תִקְחוּ" (שמות ט"ז, ט"ז), דרך התיאור לאחר חטא העגל "וְהָיָה כִּצְאֹת מִשֶּׁה אֶל הָאֵהָל יִקְוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְבּוּ אִישׁ פֶּתַח אֶהְלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מִשֶּׁה עַד בְּאֵל הָאֶהְלָה" (שמות ל"ג, ח'), ועד התיאור בספר יהושע של העם הניצב בעבר הירדן כשהוא עומד לחצות אותו ולהיכנס אל הארץ "וַיְהִי בְּנֹסֵעַ הָעָם מֵאֶהְלֵיהֶם לְעֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן וְהַפְּהָנִים נִשְׂאִי הָאָרוֹן הַבְּרִית לְפָנֵי הָעָם" (יהושע ג', י"ד) וכן במקומות רבים נוספים.

הקושי הוא גם בעובדה שמחד - אירוע זה אינו חשוב דיו כדי להזכירו בכתוב, ומאידך - נוסד בעקבותיו מועד חשוב כל כך כחג הסוכות.

נראה שהתיאור "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" מקפל בתוכו את הסיפור הבא: 'תוך כדי הוצאתכם מארץ מצרים ("בהוציא"), הושבתי אתכם בסוכות, אומר הקב"ה, וכעת זהו הזמן להתמקד בישיבה זו. מילים אלו מזמינות את הלומד אל פסוקי ספר שמות, אל תיאורי היציאה ממצרים, לזהות לצדם התרחשות נוספת, משמעותית דיה כדי לייסד בעבורה מועד ורגל - אחד משלושת הרגלים.

בשורות הבאות נפתח את הפסוקים בספר שמות, ונבקש להבין מה בדיוק היה שם.

חנייה ראשונה

"ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף" (שמות י"ב, ל"ח). בפסוק זה חוברות זו לזו שתי התרחשויות. היציאה ממצרים, ולצידה - החנייה הראשונה. ממצרים גורשו בני ישראל, ומיד הם נעצרים בסוכות, לאפות ולאכול את המצות³. האם היו בחנייה זו סוכות? מסתבר שכן. אך מתבקש הוא לקשור את שם המקום 'סוכות' אל הסוכות שהיו מצויות בו⁴. עוד מסתבר, שהימצאותן היא שכיוונה את העם אל המקום עוד בטרם הגיעם אליו (כך עולה מן הייחוס - "ויסעו סכתה")⁵. כאמור, כך עולה גם מפסוקי ספר ויקרא: "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", המדברים על הישיבה בסוכה כמי שהתקיימה תוך כדי היציאה ממצרים, וכמו מצביעים בכך על הסוכות בהם ישבו בעת חנייתם הראשונה⁶. מדוע ישיבה או חנייה בסוכות היא סיבה לייסודו של חג? במה חשיבותו של האירוע?

³ כעת הם אופים את הבצק שנשאו אותו עמם ממצרים: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם (שמות י"ב, ל"ט).

⁴ בדומה לשם המקום 'סוכות' בספר בראשית, המשקף את העובדה שהיו קיימות בו סוכות: "ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על פן קרא שם המקום סכות" (בראשית ל"ג, י"ז). דימוי נרחב לסוכות יעקב עשוי לזהות את הסוכות כמי שנבנו על ידי העם בעת חנייתם. אפשרות נוספת היא לומר שהיו הסוכות נתונות מכבר במקום זה.

⁵ מעין ההבדל שבין הליכה 'אל הבית' וכנגד הליכה 'הביתה', או - הליכה 'אל ירושלים', וכנגד הליכה 'ירושלימה'. בשני האחרונים הה"א מציינת מגמה. ה'בית' ו'ירושלים' הם מבוקש שאליו מכוון ההולך כבר מראשית דרכו.

⁶ אם נקבל את דבר הימצאותן של סוכות במקום, אזי קריאתו על שמן כמוה כהצבעה על חשיבותן. החשיבות יכולה להיות קודמת לאירוע הנוכחי, והיא יכולה להיות בעקבותיו ובהקשר למצווה שנקבעה לדורות. לצד החשיבות בקריאת השם, אין להתעלם משתי עובדות: 1. הכתוב אינו מזכיר במפורש את דבר הימצאותן של סוכות במקום. 2. לא נזכרת חנייה מפורשת במקום, בשונה לדוגמה מן החנייה

כפי שצוין, מועד הישיבה בסוכות הוא במקום חנייתם הראשונה. קודם לכן הם יצאו בחיפזון, ולא יכלו להתמהמה, והנה כעת הם נחים: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ פי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם" (י"ב, ל"ז; ל"ט). העם מתמהמה, והמנוחה בה הוא נתון מזמנת אותו לעמדה נפשית ורוחנית חדשה.

בשורות הבאות נקרא בפסוקים ונבקש לזהות מהו טיבה של עמדה זו.

עמדה חדשה של העם

ויסעו בני ישראל מרעמסס ספטה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף: וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ פי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם: ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים: ליל שמרים הוא לה' להוציאם לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם (שמות י"ב, ל"ז-מ"ב).

בפסוקים אלו מתואר מסע העם לסוכות, ומיד לאחר מכן פותח הכתוב בסקירה. הסקירה מתאימה למצב בו הם נתונים - בחנייה, המזמן סוג של סיכום ביניים, והיוודעות לתמונת המצב מן ההווה ומן העבר. בהתאם – מדברים על מספרים וגם מתייחסים לשאלה - 'מי ומי ההולכים?'. התשובה היא: בני ישראל, גם ערב רב העולה עמם, וגם צאן ובקר ומקנה. המחנה על תכולתו מתפנה כעת לאפות מצות, שהרי ממצרים הם גורשו ועד כה לא יכלו להתמהמה. המקרא אינו מסתפק בכך, והסקירה ממשיכה בתנועה לאחור: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה". בכך ניתנת תשובה לשאלה 'כמה שנים היה העם במצרים?' עצם היום בו הם נתונים, הופך גם הוא להיות נושא: היום שהוא מקץ ארבע מאות ושלושים שנה מקבל כעת משמעות היסטורית, וחשיבותו היא לה' ולישראל גם יחד: "ליל שמרים הוא לה' להוציאם לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם".

מהו ערכה של סקירה זו? בעקבות יד ה' החזקה שליוותה אותם בעת צאתם ממצרים, נעצר העם כעת, מתבונן במתרחש, ואל עולמם באה תנועת נפש חדשה. עמדה זו היא חידוש ביחס ל"קוצר הרוח" שבעבודת מצרים וביחס ל"חיפזון" בו היו נתונים בשטף היציאה. עמדה זו מאפשרת להם לטעום בפעם הראשונה את טעמה של החירות שזה עתה זכו לה.

השנייה: "ויסעו מספלת ויחננו באתם בקצה המדבר" (שמות י"ג, כ). בפרק 'מה בין פסח לבין סוכות' ננסה להבין מדוע.

כך בשלב ראשון, שהנושא בו הוא - הפרספקטיבה המזמנת את הסיכום. בהמשך, מצווה ה' את משה פעמיים, וגם בחלקים אלה ישנו ביטוי לעמדה החדשה בה נתון העם כעת - במקום חנייתו הראשונה⁷.

⁷ בציווי הראשון מצווה ה' את משה ואהרן על חקת הפסח: "זאת חקת הפסח כל-בן-נכר לא-יאכל בו"- בן נכר לא יאכל את קרבן הפסח, כמוהו העבד שלא נימול, תושב שכיר וערל. במובן הפשוט פרשייה זו מתייחסת אל העתיד - אל פסח דורות, שהרי העם נתון כעת בחנייה בסוכות - בט"ו בניסן, לאחר שכבר סיים לאכול את הפסח. והנה, בעקבות החנייה בסוכות, פונה הקב"ה ומזמן את העם לעמדה חדשה נוכח הקרבן שכבר אכלוהו: ישנם אנשים (תושב ושכיר), וישנה עמדה רוחנית (ערלות), שמי שנתון בהם לא יאכל את קרבן הפסח. לא מובנים מאליהם הם ציוויי הבדלה אלה, שהרי עד כה היו נתונים במצרים בקרבה ובשייכות אל בן הנכר ואל הערל. בשונה מן הציווי הראשון למשה על קרבן הפסח (בתחילת פרק י"ב) המתמקד בהלכותיו, כעת הנושא הוא – האדם הראוי לאוכלו. מעבר זה אל המפגש עם הזהות ואל העמדה הפנימית המאפשרת את אכילת הקרבן היא חידוש שבא לעולם בעת חנייתם בסוכות.

ציווי נוסף מזמן את משה ואת העם לעמדה רוחנית שקודם לכן לא התוודעו אליה: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קִדַּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא" (שמות י"ג, א'-ב'). הקב"ה מצווה את משה לקדש כל בכור באדם ובבהמה, ובעקבות הציווי פונה משה אל העם (שם ג-טז). אילו נשאל לומד - 'מה עשוי להיות תוכן דבריו אל העם?' מסתבר שתשובתו הייתה מעין זו: ה' ציווה את משה לקדש כל בכור, ומצופה שמשה יעביר את המסר כמות שהוא אל העם. אמנם, הבכורות נזכרים בדברי משה, אלא שבשונה מן המצופה נאומו מכיל רכיבים רבים נוספים. הנאום נפתח בזיכרון יציאת מצרים: "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִים" (שם, שם), ובהמשכו מדבר משה על חמץ ועל מצה, על הגדה לבן ועל אות וזיכרון על היד ובין העיניים. רק בתום 'מסע ארוך' הוא שב אל הדיבור הא-להי במקורו, ומצווה על הבכורות. הציווי ארוך מן המקור, ואף שונה ממנו במידה רבה: "וְהָיָה כִּי יִבְאֶרְךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלְאַבְתֶּיךָ וְנִתְּנָה לְךָ: וְהֶעֱבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שִׁגְרָה בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה': וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בָשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה: וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִים: וְהָיָה כִּי הִקְשָׁה פְרַעֲהוֹ לְשַׁלְּחַנֵּנוּ וַיַּהַרְגֵהוּ כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַה' כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם: וְהָיָה לְאוֹת עָלֶיךָ וְלִטּוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֶזֶק יָד הוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם" (שמות י"ג, י"ב-ט"ז). פער ניכר קיים בין הציווי הא-להי במקור, לבין ציווי משה אל העם: ה' דיבר על קידוש בכורות שאינו מותנה בדבר, משה מדבר על קידוש בכורות לאחר הכניסה אל הארץ. ה' דיבר על קידוש, ואילו משה מדבר על העברה ופדיון. ה' דיבר על בהמה באופן כללי, ואילו משה מבחין בין בהמה טהורה לבין חמור.

פער זה הוא דוגמה לתחום המהווה את אחד הצירים המרתקים, היפים והעמוקים במקרא. בכל מקום שכתוב שה' מצווה, ולצד הדיבור מופיע תיאור של מימוש הצו או מסירתו על ידי נביא - קיים ביניהם פער מהותי, משמעותי. כשאין פער, אין למקרא צורך לחזור ולתאר את הסיפור כפי שהיה. די לומר את הציווי, ולאחריו - "ויעש כן" או "ויאמר כן אל העם". חזרה פירושה הזמנה להקשבה, וכשבאים להקשיב מגלים פערים שלא יאומנו. מבט זה על נאום משה יכול לשמש כקצה חוט להבנת ההבדל הקיים בין

בחזרה אל הציווי בספר ויקרא

כעת ניתן לחזור אל פסוקי ספר ויקרא, ולזהות בהם פנים חדשות: 'בסכות תשבו שבעת ימים' מצווה התורה, ומעניקה לישיבה משמעות: 'למען למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים'. זו לצד זו מתוארות שתי פעולות: הישיבה בסוכה, וההקשר בו היא התקיימה - בעת היציאה ממצרים. הקשר זה, מצביע על יחסי גומלין המתקיימים בין השתיים, ומעין היחס שבין 'ויסעו לבין ויחנו'. יציאת מצרים מגלמת את המעשה הא-לוהי שלווה ביד חזקה אותות ומופתים, ואילו הישיבה בסוכות מגלמת את מקום החנייה - בה ישבו, נחו, אכלו וחשו את עצמם. שתי הפעולות מיוחסות לקב"ה: "הוֹשַׁבְתִּי", "בְּהוֹצִיאִי", אך בכל אחת מהן השיוך הוא אחר: היציאה ממצרים אופיינה בנוכחות מועצמת של א-לוהים, ואילו הישיבה בסוכה התאפיינה באיפשור ובפינוי מקום לתהליכים האנושיים שהתקיימו בה⁸. לימים שתי העמדות מוצאות את ביטוין בשני חגים שונים. חג הפסח/המצות

דיבור היוצא מפי הגבורה, לבין דיבור המשויך אל משה. הראשון מגלם מבט גבוה, ממרומים, ואילו באחרון משוקע העיבוד של משה - נקודת מבט אנושית המזמנת את דבר ה' אל מחוזות החיים ועומקיהם. פער זה הוא מעין הפער שיתקיים לימים בין תורה שבכתב לבין תורה שבעל פה. ציווי א-לוהי המכיל אמירה גבוהה, ראשונית, נטולת הקשר, ולצידו פינוי מקום לאדם, ולימים - לחכמי תורה שבעל פה לרקום את רקמות החיים.

ובחזרה לציווי על הבכורות: מה בין הבכור עליו מצווה א-להים לבין הבכור בתפישת משה? א-להים פוקד בציווי גולמי לקדש כל בכור באדם ובבהמה, כי 'לי הוא'. אביו של הבכור אינו מהווה נושא, מידת שיוכו אל הקודש אינה מוגדרת, וגם אחיו אינן נזכרים. והנה בא משה מייצר הקשרים וחושף את עומקיו של הציווי: בדבריו הוא פונה אל האב הפודה את בנו (וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה: וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ..."), והוא גם פונה אל בעליה של הבהמה ("וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ"); תחת פעולה של קידוש, הוא מדבר על מעבר מרשות לרשות, וגם על פדיון - המשיב את הבכור אל חיק המציאות; בניגוד להתמקדות הראשונה בבכור כשלעצמו, הפרספקטיבה בדברי משה מתייחסת אל כלל הבנים: "וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה". הווה אומר: לא עילוי אישי של הבכור הוא הנושא, כי אם עילויה של המשפחה כולה, אליה שב הבכור בפדיונו והיא המשמשת מושא להתרחשות כולה. שיוכם של כל אלו אל התקופה שלאחר הכניסה אל הארץ, מוסיף ממדים והקשרי עומק נוספים למצווה זו.

תופעה זו, במהלכה א-לוהים אומר אמירה גולמית למשה, ומשה מציע אותה בתכולתה הרחבה בפני העם, היא חידוש שמשה והעם נחשפו אליו כעת - עם היציאה ממצרים, בעקבות הפרספקטיבה החדשה אליה הם נודעו (בפרק י"ב לדוגמה קיימת תופעה דומה שבמהלכה משה מצטווה על קרבן הפסח [שמות י"ב, א-ד], ולאחר מכן הוא מצווה עליו לזקני ישראל [שם כא-כח]). אלא ששם התהליך הוא הפוך: דיבור ראשון א-לוהי ארוך, ודיבור של משה אל העם - קצר. הראשון רב משמעי, באחרון דיבור משה משמש כמעין הוראות מעשיות אל העם).

⁸ שאלה מתבקשת: מדוע משויכת ההושבה אל הקב"ה - "בסכות הושבתי את בני ישראל", שהרי מהותה הוא התהליך האנושי המתקיים בעם בעת המנוחה והחנייה? כמה נקודות ציון בדרך אל התשובה: 1. בניגוד לסיפור יציאת מצרים שבחומש שמות, בו נזכר שוב ושוב המעשה הא-לוהי הישיבה

כמי שמנציח את היציאה ממצרים - "בְּהוֹצִיאִי", וחג הסוכות כמי שמגלם את התנועה הנוספת הנלווית אל היציאה - "הוֹשְׁבֵתִי", בעצירה, ובהפנמה האוצרים בתוכם את הסיפור הפנימי, התודעתי, הנחגג בחג זה⁹.

מה בין פסח לבין סוכות?

חג הפסח נחגג בתאריך היציאה ממצרים, ובו קיימת התייחסות למועד הקרבת הפסח, לחצות הלילה וליציאה למחרת היום ממצרים. באירועים היסטוריים אלו הופיע הקב"ה בידו החזקה, והם מונצחים לדורות עולם. חג הסוכות לעומת זאת אינו מציין 'אירוע' היסטורי. עיתויו בחודש השביעי - תחת החודש הראשון בו ישבו בסוכות - מרחיק את הזיכרון הטקסי וההיסטורי, ומזמן את האדם להתמקד בתהליכים פנימיים¹⁰. דומה ששתיקת התורה בפסוקי ספר שמות מלתאר באופן מפורש את הישיבה בסוכות - מצטרפת גם היא למגמה זו¹¹.

פערים נוספים בין שני החגים: בניגוד לפעולת האכילה בפסח, בסוכות האדם אינו נתבע לאיזו פעולה. המצווה היא בעצם הישיבה בסוכה ובשהייה בה - כער או כישן. עובדה זו היא ביטוי נאמן לטיבו של האירוע המקורי: שהיית העם בסוכות, והעמדה הפנימית אליה הם נחשפו.

בסוכות אינה משויכת אל הקב"ה בחומש זה. 2. בהתאם, בספר שמות קיים ציווי א-לוהי מפורט על חג הפסח וחג המצות, אך לא קיים ציווי מקביל על הישיבה בסוכה. 3. שתיקה כפולה זו מעידה על כך שמנקודת מבט של ספר שמות הישיבה בסוכות לא נתפשת כמצווה וכסיבה לחג ולמועד. 4. התייחסות אל הישיבה בסוכה כאל מצווה התחדשה בספר ויקרא, ובהתאם משויכת ההושבה בחומש זה אל הקב"ה. ללא שיוך זה היה האירוע נשאר באנושיותו ולא מקבל צביון של מצווה. 5. השיוך בספר ויקרא הוא ביטוי נאמן לנקודת המבט המייחדת את הספר, ועל פיה - המציאות כולה נתונה ברשותו של הקב"ה ולא ברשות האדם. 6. הלשון "הושבתִי" משקפת נקודת מבט של ספר ויקרא, והיא אינה מהווה תחליף לתיאור הפיזי של המציאות המצוי בספר שמות. הרכבה של שתי נקודות המבט, משווה ללשון "הושבתִי" שבספר ויקרא משמעות מופשטת, על פיה הקב"ה נתפש כמי שאיפשר לתהליך המתואר בספר שמות להתקיים.

⁹ בפסוק מתוארת תחילה הישיבה בסוכות, ורק במעגל שני היציאה ממצרים. הסיבה: הנושא הוא חג הסוכות, ובהתאם היציאה ממצרים מתוארת כהקשר וכרקע לציווי לשבת בסוכה.

¹⁰ ביטוי נאה לפער שבין שני החגים: ר' יהודה הנשיא עורך את משניות מסכת פסחים במבנה כרונולוגי (ראשיתה ב'ערבי פסחים' וסופה בתיאור כרונולוגי של ליל הסדר). מבנה זה תואם לפרשייה בשמות י"ב, המתארת את המצוות בימים אלו - שלב אחרי שלב. חג הסוכות לעומתו מזמין לעמדה פנימית, ובמובן זה גם הפסוקים וגם המשניות ערוכים במבנה מושגי, רעיוני ולא כרונולוגי.

¹¹ העמעות הוא כפול: לא מפורשת הידיעה שהיו במקום זה סוכות, ויותר מכך - התיאור הוא "וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסֶס סֹכְתָה" ללא תיאורה של חנייה מפורשת. לשם השוואה - במקום החנייה העוקבת באיתם מתוארת חנייתם: "וַיִּסְעוּ מִסֹּכְתֹת וַיִּחַנוּ בְּאֵתָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר" (שם י"ג, כ).

ולדורות: ייבנו ישראל סוכות - ובהן תתחולל אינטראקציה בין האדם לבין המרחב בו הוא נתון - בחסותה של השכינה¹².

מיוחד הוא הביטוי: "למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" המדבר על ידיעה, הבנה פנימית, לא על זיכרון לאשר אירע. הדרך בה תתקיים הידיעה: בישיבה במרחב המוגן, הבית הארעי, בו תתחולל אינטראקציה בין אדם לבין הבית או המרחב בו הוא נתון. כך, ב'צאת השנה' או בחג האסיף, בתקופה המגלמת במובנים שונים את סיכום השנה, יעצור האדם, ישהה ויתבונן בהתרחשויות השנה שהייתה, במערכת החיים בה הוא נתון, ובמקומה של השכינה בכל אלו.

¹² חסות השכינה היא נושא התופש מקום נרחב בדברי החכמים בתורה שבעל פה, ופחות בתורה שבכתב. בהתאם, העיסוק בו במאמר זה (שהמוקד בו הוא פסוקי המקרא) אינו נרחב.